

ÂŞIK EDEBİYATINDA İLGİNÇLİKLER -Sivas Yöresi Örneği-*

Dr. Doğan KAYA

Âşık Edebiyatı alanında ilk ciddi çalışma 1915'te "Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşe ve Tekâmülü" adlı makalesi ile Fuat Köprülü tarafından gerçekleştirilmiştir. Sonraki dönemlerde yapılan çalışmalarla bu alanda kayda değer daha başka çalışmalar da yapılmış ve âşık edebiyatını ilgilendiren pek çok konu açıklığa kavuşturulmuştur. Buna rağmen hala halledilmesi gereken hayli konunun olduğunu da bilmekteyiz. Söz konusu problemlerin İrdelenmesi ve halledilmesi için bazı verilere ihtiyaç vardır. Bu cümleden olarak bu çalışmamızda Sivas yöresi âşıklarında tespit ettiğimiz ve gelenek içinde pek olmayan yahut olup da öne çıkmayan uygulamalar bazı ilginçlikleri ilim âlemine tanıtmayı amaçlıyoruz.

Bunlar sırasıyla şöyledir:

*Kısaltma mahlas kullanma:

Şiirlerde mahlas olarak kısaltma kullanan 2 âşık tespit edebildik. Bunlar B. Sami" mahlasını kullanan Bekir Sami Bozkurt (1934, Şarkışla Sivralan köyü) ile "H. Ali" mahlasını kullanan Hasan Ali Hasan Ali Yeşilyurt'tur.

*Az kazanca çok bereket
Verir yüce tanrım verir
Çalışana her hareket
Verir yüce tanrım verir*

***B. SAMİ'**m doğru durursa
Bakar gerçeği bulursa
Hakk'a doğru yalvarırsa
Verir yüce tanrım verir*
(Kaya, 2009c, C. 1: 474-477)

*Cogi Baba Cogi Baba
Eşin yoktur bu dünyada
Aldım özüm geldim sana
Medet eyle Cogi Baba*
(<http://www.av Sarkoy.com/anasayfa/CogiBaba%28Siir%29.html>)

***H. ALİ'**m sana dara durdu
Açtı gönlün yere serdi
Acep kim bu sırra erdi
Bağışla ya! Cogi Baba*

* Yayımlandığı yer: *Kültür Evreni*, Yaz 2023, S. 51, s. 58-69.

***Hayatta olamayan bir âşığın şiirine karşılık yaşayan bir âşığın şiirle cevap vermesi:**

Orta Anadolu'da ve Doğu Anadolu'da saz-söz meclislerinde vefat etmiş bir âşığın bilinen bir şiiri herhangi bir âşık tarafından söylenir. Mecliste bulunan bir âşık ona karşılık verir. Elimizde Tokatlı Püryanî'nin Ercişli Emrah'a, Erzurumlu Emrah'a ve Posoflu Zülalî'yle yaptığı karşılaşmalar vardır. Bu sembolik karşılaşmada Erzurumlu Emrah'ın ve Zülalî'nin şiirlerini Muzaffer Utar; Ercişli Emrah'ın şiirlerini de Âşık Talip Kılıç icra etmiştir. (Kaya, 2000; s. 213-230)

Ayrıca Cemal Hoca'nın Ruhsatî'ye ait;

*Kara gün kararıp kalmaz
Aman Allah de, Allah de
Hangi akşam sabah olmaz
Heman Allah de, Allah de*

diye başlayan şiirine sanki Ruhsatî karşısındaymış gibi söylediği bir deyişi vardır. (Turan, 2007).

Tıpkı bunun gibi Duvut Sularî de Pir Sultan'ın bir şiirine eşlik etmiştir. Pir Sultan'ın şiirini Müslüm Ağbaba okumuştur.

Karşılaşmanın farklı bir şekli olan uygulama şu şekilde seyir takip etmiştir:

Pir Sultan:

*Önüme bir çığır geldi
Bir ucu var şar içinde
Bakkallar dükkânın açmış
Ne istersen var içinde*

*Gir dükkâna Pazar eyle
Hışmın yenip hezar eyle
Aya güne nazar eyle
Ay Muhammed nur içinde*

*Göl içinde çarha döner
Susuzluktan bağı yanar
Müminler secdeye iner
Seyir var seyir içinde*

*Kudretten verdi o balı
Bahanesi oldu arı
Dinle imdi ah u zarı
Arı inler bal içinde*

Davut Sularî:

*Ben o çığır içre girdim
Aşkın Pazar metaha döktüm
Bülbül bir Güher içinde
Bülbül bir Güher içinde*

*Aya güne ettim nazar
Güzeller semada gezer
Marifet ilmidir sezer
Böyle bir hüner içinde*

*Ben menzilde görmem hakir
Hakkı zikreliyor zâkir
Ne çeşit âdem bu fakir
Kurulmuş şehir içinde*

*Eyub'un kurdudur arı
Toplar her çiçekten barı
Bal yapar eyler esrarı
Kudretten şeker içinde*

*PİR SULTAN'ım ey gaziler
Alnımızda ak yazılar
Talipler pirin arzular
Bülbül öter gül içinde*

*DAVUT SULARÎ der Pir Sultan
Şimdi döndü terse cihan
Ne pir kaldı ne talibân
Gül dikennen har içinde
(DK Arşivi.)*

***Kundaktaki çocuğa mahlas verme:**

Mahlası *Emsalî Mustafa Turgut*, Kangal'ın Sekiliyurt köyündendir. Doğduğunda babası Osman, kundağı, o sırada evlerinde misafir olan Âşık Ruhsatî'nin kucağına bırakır, adını koymasını ister. Ruhsatî'de kulağına ezan okur, ona kendi adını kor; "*Adı adım, kendisi de emsalim olsun.*" der. Çocuk on beş yaşına geldiğinde bir güzelin elinden bade içer, âşık olur. Şiirlerinde de Emsalî mahlasını kullanır. İbrahim Aslanoğlu'na göre, Emsalî, kundakta iken mahlası verilmiş tek âşiktir. (Kaya, 2009, C. 1: 128)

***Geç yaşlarda şiire başlama**

Sivas yöresinde bazı âşıklar 50 yaşından sonra şiire başlamıştır.

Ahmet Turan Doğruiyol (1929-2006) hanımını kaybettikten sonra 63 yaşında şiire başlamıştır.

İbrahim Aydın (1941-) 58 yaşında şiire başlamıştır.

Müezzın Ziya (1916-1992) 68 yaşında şiire başlamıştır ve 300'den fazla şiir yazmıştır.

Tüccarî (Mustafa Yılmaz) (1943-) 51 yaşında şiire başlamıştır.

Zeki Baba (Zeki Karasu) (1947-) 50 yaşında şiire başlamıştır.

Bu arada Tabduk Emre'ye 40 yıl hizmet eden Yunus Emre'nin de 60 yaşından sonra şiire başladığını ifade edelim.

Çok kafiye şiiirler:

Kimi âşıklar bir bakıma güç gösterisinde bulunarak dörtlük aralarında veya şiirin ayağında birden fazla kafiye kullanır. Bunlardan en faz iki ve üç kafiye kullanılan örnekler ortaya kullanılmıştır. Ayrıca elimizde 4, 5, 6, 7 kafiye şiiirler bulunmaktadır. Hatta Bekir Karadeniz'in şiirin ayağında 10 kafiye kullandığı bir şiiri vardır. (Karadeniz 2001: 83).

Sözüme kulak ver Hakk'ın yolcusu

İki güzel vardır emsali yoktur

Yolları çok pekten yuvası aktan

İkisine âşık olanı çoktur

Esrara vakıf ol Rabb'ini tanı

Yaratan Süphan'ım elbette tektir

Dalları tek kökten meyvesi Hak'tan

Kulları bak yoktan havası tekten

*Geniş rahmeti çok bereketi
Bilir misin sen de bu hakikati
ALİMÎ bilmeli fazla sünneti
Halleri hak çoktan davası yekten*
(Kaya, 2003: 137)

*Sel aktı göl oldu yüzde yüz yüzdük Köşe bucağ koştuk ter döke döke
Kış geçti yaz geldi tuttuk el ele İşe sıcak koştuk yer söke söke
Dal çıktı gül buldu bizde biz gezdik Hoşa kucaklaştık bar çeke çeke
Kuş uçtu hız aldı gittik kol kola Baş açtı diz geldi kattık kul kula*

*Söz verdik barıştık sözde tam durduk Deli dolu yazdım oku düş sanma
Öz sardık görüştük biz de cem kurduk Hali yolu sezdim de ki boş kanma
Düz vardık eriştik sizde gam kırdık Kulu hali çözdüm saki hiç dönme
Yaş geçti göz doldu tüttük kül küle SEFİL SELİMÎ'yle sattık gül güle*
(Kaya, 2003a: 139)

Bekir Karadeniz'in de beş kafiyeli ayakla yazdığı bir şiiri vardır.

*Geçti kervan yoramadım ben sözü Dünya anlamadan usul dönüyor
Çöle girdim kum kalmamış az bana Konya dinlemeden nesil sönüyor
Göçtü Şirvan göremedim gün yüzü Kenya inlemeden nasıl yanıyor
Güle sordum tam gelmemiş yaz bana Küle vardım kem olmamış köz bana*

*DENİZ dolar alem görür sellerle
Geniz salar elem yürür bellerle
Beniz solar kalem kırar ellerle
Tele vurdum bam çalmamış saz bana*

Bilinen hikâyeyi manzum hale getirme:

Yüzyıllarca köy odalarında okunan Battal Gazi, Havername, Battal Gazi gibi halk hikâyelerinin bazıları âşıklar tarafından manzumeleştirilmiştir. Söz gelişi Âşık Ruhsatî (1935-1911), *Uğru ile Kadı* hikâyesini (Kaya 2009b), Noksanî (Ahmet Turan Ünal, 1917-1993) Hz. Ali'nin *Kan Kalesi Cengini* (Kaya 2009a), manzum hale getirmiştir.

***Rüyada şiir yazdırma:**

Abdullah Gülmez, dayısı âşık ve halk hikâyecisi olan dayısı Âşık Ahmet Bozkurt (1926-1991, Yıldızeli-Bakırcıoğlu köyü)'u rüyasında görür. Ahmet Bozkurt ona bir deyiş okur. Abdullah gülmez bir daha okuması için ısrar

eder. Âşık Ahmet yine okur. Rüyanın etkisiyle uyanan ve hiç bir şairliği olmayan Abdullah Gülmez şiiri hemen yazar. Bu şiir kime aittir?

Bunun yanında Necla Çarpan da rüyasında Atatürk'le görüşmüş (Nutuk)un devamı olan İlahi Nutuk'u yazmış; yine rüyasında Mevlâna ile görüşmesinde de Mevlâna ona Mevnavî'nin devamı mahiyetinde (Yeni Mesnevî)'yi yazıp neşretmiştir.

Abdullah Gülmez'e rüyasında dayısı Âşık Ahmat Bozkurt'un yazdırdığı şiir şöyledir.

*Durmadan geçiyor ömrün treni
Günlerin gidiyor yıldan ne haber
Evvel yalnızdın bir selvi gibi
Dal yaprak vermişsin gülden ne haber*

*Yeğenim çileli günü bilirim
Pervane dönersin seni bilirim
Gönülden seversin bunu bilirim
Gönder duaların halden ne haber*

*Ey AHMED'im böyle dünyanın hali
Boş bulanık aktı ömrümün seli
Şimdi artık koptu sazımın teli
Tüzen tutmaz sazım telden ne haber*

***Hem ad hem de mahlas veya iki mahlas kullanma**

Sanatî (Abdurrahman Dursun, 1902-1975) şiirlerinde mahlasının yanında adını da tapşırıştır.

*İsmim ABDURRAHMAN gözyaşım akar
Âşık SANATÎ'yim sılaya bakar
Aşkının ateşi sinemi yakar
Yanar mı serimde nar olmayınca*

.....

*Yirmi dokuz harfi okudum yazdım
İsmim ABDURRAHMAN havayî gezdim
Âşık SANATÎ'yim canımdan bezdim
Düşün gideceğin yere baksana*

.....

*İsmim ABDURRAHMAN nice bir yana
Âşık SANATÎ'yem badeler suna*

*Bülbül gibi ben de düştüm figana
O reyha vermeyen gülden usandım*

.....

*SANATÎ'yem boştur kendi halası
Çok meşhurdur içindeki Kale'si
İsmim ABDURRAHMAN, geçti çilesi
Yakar beni gözü kaşı Sivas'ın*

.....

*ABDURRAHMAN üryan olan
Bir derdinen giryân olan
Gam yüküne kervan olan
SANATÎ'im bir halim vardır*

Agâhî (Veliyüddin, 1874-1916) de bir şiirinde iki mahlas kullanmıştır.

. --- / . --- / . --- / . --- (- -)

*Yine canım sıkılır çıkmağı ister tenden
Ne eyesin tende rahat yok usanmış candan*

*Cefadan bezdi bu canım çıkacaktır amma
Çevirmiş gam leşkeri etrafını her yandan*

*Tutuştı kalb-i hazinim bir alev sardı gönül
Bu evi aldı harîk kurtara yangın handan*

*Acır elbette benim tatlı canım çıksa **Velî**
Acı derdimde çıkardı **Âgâhî** artık benden*

Süleyman Giryânî (Kangal Dışlık köyü doğumlu, d. 1861/1870? - ö. 1915/1920?), Sivaslı Hasan Fehmi Kusrî (1875-1951) ile birlikte çıkardığı Necmü'l-Kulub adlı eserin kimi yerlerinde Giryânî ve Kusrî mahlaslarını birlikte kullanmıştır. (Giryânî- Kusrî, 1949 / Şaman 1938: 23-24 / Aslanoğlu 1961: 76-86.)

*Bizi yarap bendeyi ol fatihi kişmir kıl
Ol mübarek asitanında ruhumu kıtmır kıl
Bu GİRYANÎ ve KUSURÎ zenbini tağfir kıl
Nuru şevkinla anın gönlünü tenvir kıl
Lâ feta illa Ali Lâ Seyfe illa Zülfikar
Bu kelamı dedi er Cebrail ez zebani girdigâr*

...

*Arttı yine derdi dilim dide kan ağlar bugün
Ahu zar eder durmaz kafeste mürğ-ı can ağlar bugün
Ağla ey GİRİYANÎ KUSURÎ hep cihan ağlar bugün
Ay güneş burcu kevakip asuman ağlar bugün
Lanet olsun ol yezidi bed failin canına
Nice girdin ey münafık ol Hüseyin in kanına*

...
*Nice sabretsin bu dili dehrin hezaran cevrine
İşte GİRİYANÎ KUSURÎ dembedem efkan eder*

*Yar odur ki dost yolunda kendini hak eyleye
Can verip canan önünde sinesin çak eyleye
Cümle envayi measiden özün pak eyleye
Nutku GİRİYANÎ KUSURÎ sırrın idrak eyleye
Nice gıryan olmasın dil gitti yari Mustafa
Lanesinden kıldı pervaz bülbülü bağı vefa*

...
*İşte GİRİYAN KUSURÎ dembedem eyler figan
Der ki onlar Haris oğlu Malik Ejder kandadır*

...
*Muhammet Mehdî GİRİYANÎ KUSURÎ
Kabul et asitanın kemteridir*

***Üç mahlaslı şiir:**

Âşık şiiri geleneği çerçevesinde uygulamalardan birisi de müşterek şiir söylemedir. Bu âşık karşılaşmasında farklı olup bir konu üzerinde iki veya daha fazla âşığın artarda dörtlük söylemesiyle vücut bulur. Kimi zaman da âşıklar bir araya gelip ortak bir şiir oluşturur. Şiirin sonunda da âşıklar mahlaslarını zikreder. Aşağıdaki şiir buna bir örnektir. Şiirin hikâyesi şöyledir: *Halis Dönmez* (1950, Kangal-Kavak köyü) ve *Kul Kanberî* (Kanber Çeliker, 1948, Kangal-Karanlık köyü) birlikte bu şiiri söylemeye başladılar. O sırada içeriye *Leşkerî* (Hüsnü İyidoğan, 1963, Kangal-Minarekaya köyü) girer. Şiiri üçü birden tamamlar. Böylelikle üç mahlaslı bir şiir vücuda gelir.

Gülüm

*Sakın cahil ile sohbet eyleme
Zehire çevirir balını gülüm
Her olur olmaza minnet eyleme
Düşürür adular eline gülüm*

*Cahil ile sohbet olmaz bilelim
Hakikati görüp yola gelelim
Erenler yolunda hep bir olalım
Engeller çıkmasın yoluna gülüm*

Kanberî, Leşkerî, Dönmez yolundan
*İcazet almışlar ulu pirinden
Ayrı koyma bu üçlünün birinden
Hiç mi iş gelmiyor elinden gülüm*
(Kılıç 2002: 67)

***Başka şair adına şiir söyleme:**

Ali İzzet Özkan da bildiği şiirlerin pek çoğunu Pir Sultan adına taşımıştır. Pertev Naili Boratav bu şiirleri kitabına almıştır.

Kimi âşıklar şartlar gereği bir başka şair adına şiir söyler. Sözcüleri Şeref Taşlıova'nın ve Murat Çobanoğlu'nun şahsına böyle bir bilgi aktarmışlardır. Şeref Taşlıova, Almanya'da yaptığı programda Pir Sultan adına irticalen birkaç şiir söylemiştir. Bir radyo programında da Huzurî adına irticalen şiirler söylemiştir. Murat Çobanoğlu, İstanbul radyosunda program yaparken doğmaca olarak Ruhsatî adına deyiş okumuştur.

Bir şiirde iki dörtlükte mahlas kullanma:

Âşık tarzı şiir geleneğinde son dörtlükte mahlas kullanma geleneğin esaslarından. Ne var ki bazı âşıklar hem son dörtlükte hem de sondan bir önceki dörtlükte mahlas veya isim kullanmıştır.

(Demiray Ocak, 1974: 10-11)

*Yeter ÂŞIK ALİ yeter
Destan deme katar katar
Hasta tavuk şimdi yiter
Kıran girdi tavuklara*

ÇERÇİ ALİ hiç söylemez yalanı
*Aldı beni şu kızların pilanı
Haydi doku desen eşek kolanı
Dokuyup kücüsün alabilir mi*

ALİ âşık böyle söyler
*Destan yazar gönül eğler
Yas çekiyor bütün köyler
Kıran girdi tavuklara*

ALİ âşık söyler böyle destanı
*Acelenden hem satıyor bostanı
Dövüşerek getirdiğin fistanı
Dikip bedenine giyebilir mi*

Aynı şekilde M. Hanefi Şekerci'nin de çift mahlas kullandığı bir şiiri vardır.

De ŞEKERCİ olmuş derdine deli

*Divrik'e dönmüştür bu yıl da yolu
Oturup eğlenmek için bir halı
Dutlukta çayıra ser benim için*

HANEFÎ de der ki ey benim sılam
Taşınla toprağa ben kurban olam
O şirin Divrik'e bir kuru selâm
Ne olur şef tren ver benim için
(Şekerci 1959: 29)

***Başkasına ait dörtlükle şiire başlama:**

Gelenekte başkasına ait ayakları kullanma zaman zaman karşımıza çıkan bir durumdur. Ne var ki kimi şairler ayakla yetinmeyip başka şairin dörtlüğünü alıp şiiri kendi ifadeleri ile devam ettirmektedir.

Âşık Ruhsatî bir şiirine Karacaoğlan'ın
*Seherden uğradım dostun köyüne
Hoş geldin sevdiğim in dedi bana
Tomurcuk memesin verdi ağzıma
Yorgunsun sevdiğim em dedi bana (Ergun 1963: 54)*

dörtlüğüyle başlayan şiiri ile başlamıştır.

*Yayladan gelirken yolum uğradı
Hoş geldin misafir in dedi bana
Çıkarttı memesin verdi ağzıma
Yorgunsun sevdiğim em dedi bana (Kaya 2013: 133)*

Ruhsatî şiiri şöyle tamamlar:

*Biçare RUHSATÎ hiç haram yemez
Birin in sırrını birine demez
Boynumuzun borcu beş vakit namaz
Ak göğsün üstünde kıl dedi bana
(İlhan Başgöz, Ali İzzet Özkan, s. 42 ve 94.)*

Karacaoğlan'ın aynı şiirinden etkilenerek Nizam Utlu da şu şiiri yazmıştır:

*Bir gece uğradım dostun yanına
"Hoşgeldin sevdiğim gel" dedi bana
Tomurcuk memesin verdi ağzıma
Yorgunsun sevdiğim em" dedi bana*

*Mestine de deli gönül mestine
Âşık olan gül gönderir dostuna
İşlemiş mendili attı üstüme
"Terlisin sevdiğim sil" dedi bana*

*NİZAM der ki kime akıl danışır
Siyah zülfü mah yüzüne karışır
Çok sevenler elbet bir gün kavuşur
"Ağlama sevdiğim gül" dedi bana (Utlu 1997: 142)*

Pınar (Ahmet Yeğiner, 1932-2021) da bir şiirine Dertli (1772-1845)'nin

*Refet nikabını ey vech-i enver
Zulmette gönlümüz olsun münevver
Şarab-ı lalinin lezzeti dilber
Gezdirir meyhane meyhane beni*

dörtlüğüyle başlamış ve şöyle devam etmiştir:

*Elçi saldı huzuruna çağırdı
Kimisi taradı kimi yoğurdu
Kimisieledi kimi beledi
Benzettiler tıpkı insana beni (Bütüner 2006: 275)*

***Bitişik şiir:** İki veya üç şiirin bir araya getirilip tek şiir olarak hazırlanmış şeklidir.. Yan yana getirilen şiirler 4 heceden başlamak üzere muhtelif hecelerde ve cigalı tecnis, lebdeğmez, varsağı, güzelleme, semai, tarzında olan bu tarz şiirler, satranç ve musammat şiirlerden farklıdır.

İlk örneği Bekir Karadeniz tarafından ortaya konulmuştur. Elimizde 10 tanesi Şah Zemaşer'e, 5'i şiirlerinde Deniz mahlasını kullanan Bekir Karadeniz'e, 3'ü Sefil Kadimî'ye ve 2 tanesi de âşık Kul Fanî'ye birer tane de Divanî, Kazancı ve Sadayî'ye ait olmak üzere 23 bulunmaktadır.

**Hayali karşımdadır sanki yan yana
Yürüyor bakar bana yorgun yorgun der
Çaresiz düşmüş belli dertli konuşur
Duruyor yakar sine durgun durgun der**

**Cana can gelir dile tutsan elini
Dünya han bile bile dersen gülünü**

Yaşarken çile ile görsen halini
Eriyor döker sana gergin gergin der

Öz yarda mekân kurar sarsan yârini
Söz erde sırra girer sersen serini
Dost serde kılar karar sorsan yerini
Görüyor şikâr cana dargın dargın der

Her anı KUL FANİ bin iyilik diler
Yer beni dertli her gün inşallah güler
Kul fani yüzünden can çekiyor neler
Arıyor çıkar yine bir gün bir gün der (Kaya 2014: 627-659)

***Şiirde farklı akrostiş kullanma:**

Âşıklar, akrostiş şiirleri oluştururken birtakım usullere başvururlar. Bunlar yapı itibarıyla farklılıklar gösterirler. Elimizdeki örneklerden hareketle bunları şu şekilde gruplandırabiliriz:

1. Elifname ve alfabe düzeninde şiirler
2. Mısra başındaki harflerle kişi adı oluşturulan akrostiş şiirler
 - a. Arap alfabesi düzeninde akrostiş şiirler
 - b. Latin alfabesi düzeninde akrostiş şiirler
3. Cümle akrostişler,
4. Akrostiş Hükümlü Koşma
5. Akrostik Ayaklı Koşma
6. Mısra başında ve sonunda akrostiş: Akrostiş düzenin hem dize başında hem de dize sonlarında gerçekleştirilmesidir. Elimizde Zaralı Halil Topçu'nun "Kaya Çiçekleri" kitap adını kullandığı bir örnek bulunmaktadır.
7. Mısra sonu akrostiş

SONUÇ

Bu çerçevede şunu söyleyebiliriz: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir sözü vardır: "Değişerek devam etmek, devam ederek değişmek." Bu söz muhtelif alanlar için geçerli olduğu gibi sanatta ve edebiyatta da geçerlidir. Verdiğimiz bilgi ve örneklerde bunu gözlemlemekteyiz. Edebiyatta değişimin olmasını tabii buluyoruz. Ancak bizim arzumuz; öze, asıla bağlı kalmanın, onu dejenere etmemenin, millî çizgilerden ve muhtevadan sapmamanın gerekli olmamasıdır.

Kaynakça:

- Aslanoğlu, İbrahim (1961), *Divriği Őairleri*, İstanbul.
- Aslanoğlu, İbrahim (1985), *Söz Mülkünün Sultanları*, İstanbul.
- Bütüner, Őahin (2006), *Ozan Pınar*, Sivas, (Basılmamış Lisans Tezi).
- Demiray, Mehmet Güner (Ocak 1974), "Halk Destanları", *Sivas Folkloru*, S. 12.
- Ergun, Sadettin Nüzhet (1963), *Karacaoğlan Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul.
- Giryani, Süleyman -Hasan Fehmî Kusurî (1949), *Necmu'l-Kulub*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- Karadeniz, Bekir (2001), *Gün Döndü*, İstanbul.
- Kaya, Doğan (2000), *Âşık Püryanı'nın Karşılaşmaları*, *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul.
- Kaya, Doğan (2003), *Âşık Edebiyatına Giriş*, Bişkek.
- Kaya, Doğan (2009a), *Noksanı'nın Kan Kalesi Cengi*, Vilâyet Kitabevi, Sivas.
- Kaya, Doğan (2009b), *Ruhsatı'nın Uğru ile Kadı Hikâyesi*, Vilâyet Kitabevi, Sivas.
- Kaya, Doğan (2009c), *Sivas Halk Őairleri*, Sivas Valiliği 1000 Temel Eser Yayınları, C. 1-5, Sivas.
- Kaya, Doğan (2013) *Âşık Ruhsatı*, Sivas Belediyesi Yayını, Sivas.
- Kaya, Doğan (2014), "Âşık Edebiyatında Yeni Bir Şiir Şekli: Bitişik Şiir", *VIII. Milletlerarası Türkoloji Kongresi* (30 Eylül-04 Ekim 2013-İstanbul), Bildiri Kitabı, C. III, İstanbul.
- Kılıç, Hasan Basri (2004), *Kul Kanberî*, Ankara.
- Şaman, H. (Mart-Nisan-Mayıs 1938), "Divrikli Süleyman Giryani", *Ortayayla*, S. 14.
- Şekerci, M. Hanefi (1959), *Konuşan Yuva*, İstanbul.
- Turan, Metin (1992), *Can İçindedir Canan-Kağızmanlı Cemal Hoca*, Folklor Araştırmaları Kurumu Yayını, Ankara.
- Turan, Yasin Yaşar (2007), *Kağızmanlı Cemal Hoca-Hayatı, Edebî Őahsiyeti ve Şiirleri*, Ankara.
- Utlu, Nizam, *Boşu Boşuna*, 2. Baskı, Sivas, 1997, s. 142.